

Samenvatting

Deze bijdrage bestudeert het heraldische titelblad van het *Zwarte Gebedenboek* (Wenen, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 1856), dat tussen 1460-1475 in een atelier te Brugge door de 'Meester van het Zwarte Gebedenboek' werd vervaardigd, zoniet voor Karel de Stoute, dan alleszins voor een lid van het Bourgondische hertogelijke hof. Uit het onderzoek van de codicologische en stilistische eigenaardigheden in de heraldische en emblematische details van deze versierde bladzijde, die naast emblemen en deviezen het wapen van de Milanese hertog Galeazzo Maria Sforza (1466-1476) afbeeldt, blijkt dat dit blad, dat in het handschrift een bijzondere plaats inneemt, noch van een zuiver Vlaamse, noch van een Italiaanse, maar van een Frans-Vlaamse of zelfs van een Lotharingse oorsprong is. Met verwijzing naar de historische gebeurtenissen van het jaar 1476 rijst de vraag of het handschrift wel ooit in Milaan is geweest en wordt zijn verblijf in Bourgondisch bezit onderzocht. Voor deze laatste overweging pleiten voor de eerste maal ook de symptomen van verval die het getijdenboek vermoedelijk kort na zijn totstandkoming vertoonde, zodat verdere opdrachten als onwaarschijnlijk moeten worden beschouwd. De duidelijke ontbinding van het *Zwarte Gebedenboek* verklaart wellicht zijn afzonderlijke bewaring, zodat het niet wordt vermeld in de Habsburgse inventarissen van de 16de tot de 18de eeuw.

DAT CROENKEN DES LOEFS VAN JACOBUS VAN GRUITRODE
IN EEN TOT NOG TOE ONBEKEND GEBEDENBOEK

J. W. M. SCHELLEKENS

INLEIDING

In zijn bijdrage aan het *Hulde-Album Dr. F. van Vinckenroye*¹ bespreekt Dr. Jan Deschamps een negental Middelnederlandse vertalingen en bewerkingen van teksten van de kartuizer Jacobus van Gruitrode. Onder deze negen bevindt zich de vertaling van de *Coronula laudis Mariae gloriosissimae coeli reginae saepe ab omni sibi devotae asservanda specialibus sabbatis et principiis eius solemnitatibus*. In het Middelnederlands is deze tekst tot ons gekomen onder de titel: *Hier beghint dat croonken <des loefs> van onser lieuer sueter vrouwen dat welke haer dicwil is te offeren vgn elken die haer deuoet is ende sonderlinghe des saeterdaechs ende in haeren anderen feestdaghen Leest met deuocyen ende innicheit*. Volgens Deschamps² wordt de oefening in een 27-tal handschriften teruggevonden, waarvan vijf Brusselse handschriften de verkorte redactie bevatten. Deze verkorte redactie is ook te vinden in vijf vroege drukken, terwijl in één handschrift een zeer bekorte redactie voorkomt.

In deze bijdrage wil ik wijzen op een achtentwintigste handschrift — destijds aan Deschamps nog niet bekend — waarin de tekst van *Dat Croenken des Loefs* (verder wordt de tekst zo genoemd) voorkomt. Het betreft een Middelnederlands gebedenboek, dat ik eind 1984 kon verwerven en dat via Brugge uit de collectie van het voormalige Antiquariaat Merlijn te Middelburg afkomstig is. Dank zij het ex-libris is tenminste één voormalige bezitter bekend: een zekere Morrell, die de wapenspreuk voerde: "Bono animo esto"³. Verder draagt het handschrift geen oude eigendomsmerken.

* Docent Nederlands. — Privé-adres: Willem van Oranjelaan 30, NL-5211 CV 's-Hertogenbosch.

¹ J. DESCHAMPS, *Middelnederlandse vertalingen en bewerkingen van werken van de kartuizer Jacobus van Gruitrode*, Hulde-album Dr. F. van Vinckenroye, (ed. Th. COUN, A. VANDENHEEDE & G. WELLENS), Hasselt, 1985, p. 67-81.

² ID., *o.c.*, p. 76-77.

³ Het ex-libris is als volgt te omschrijven: gouden schild, geschuind in drieën; in de linkerbenenhoek een klaverkruis; schild afgedekt met een traliehelm met wrongen: op de helm een heraldische leeuw, klimmend, afgebeeld vanaf de heup; in de rechterklauw drie klaprozen; onder het schild op een lint het devies: BONO ANIMO ESTO; aan beide zijden van het schild een guirlande van rozentakken, verticaal, tot aan de lintpunten. Onder het geheel in gotische letter de naam MORRELL. — Tot op dit ogenblik zijn geen nadere gegevens te vinden over deze vroegere bezitter; we kunnen voorzichtigheidshalve wel aannemen dat het om een Engelse familie gaat.

BESCHRIJVING

Papier en perkament; (2) + 317 + (2) bladen (fol. 317r-v zijn onbeschreven⁴, tussen fol. 10 en 11 ontbreekt één blad⁵); blad en bladspiegel resp. 133 × 98 mm en 87 × 66 mm; één kolom; 18 regels per blad; representanten aanwezig; één hand (gothica hybrida); ingevolgt het watermerk in het papier van het boekblok, een P met een viertallige fleuron in de kop (vgl. BRIQUET 8622, verwijzend naar documenten uit Utrecht, 1481 en [1485/86])⁶: vierde kwart van de 15de eeuw.

Openingsinitialiaal 0 acht regels hoog; de overige initialen zeven regels hoog, soms drie of vier regels; in de grote initialen meestal een pijnappel op een geel of zilveren veld; in de andere initialen zijn bloemmotieven verwerkt; in de randversiering gouden ranonkels, bladranken en bloemblaadjes in groen, blauw, rood en violet (alleen op fol. 1r een vogel en op fol. 132r een zilveren hart); rode en blauwe lombarden, een en twee regels hoog; met rood opgehoogde hoofdletters; cadellen, sporadisch met rood opgehoogd; titels in rood.

Perkamenten band (niet oorspronkelijk) op afgeschuinde, houten borden; voor- en achterplat versierd met een kader uit drie goudgestempelde lijnen (aan de kant van de rug een dubbel stel lijnen); op de hoeken een rozet in goud; in de hoeken, in blindstempeling, een bladmotief; op het achterplat is binnen het kader zeer vaag hetzelfde wapenschild herkenbaar als dat van het ex-libris; op de rug een roodlederentitelschild waarop in gouden letters: MISSAL; de bindwijze is achttiende-eeuws.

INHOUD

Het inventariseren van de incipits en explicits⁷ heeft mij inmiddels geleerd dat er in dit handschrift 122 verschillende gebeden zijn opgenomen; hieronder volgt, rubrieksgewijs een opsomming⁸.

Boetepsalmen: nrs. 1, 2. *Passiegebeden*: nrs. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 14, 17, 18, 19, 21, 24, 26, 77, 110, 112, 116, 119, 120. *Aflaten*: nrs. 11, 12, 29, 31, 114, 115, 117. *Boetegebeden*: nrs. 13, 16, 20, 22, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 121, 122. *Drieuuldigheidsgebeden*: nrs. 15, 111, 118. *Kerkbezoek* (buiten de H. Mis): nr. 27. *Gebeden onder de H. Mis*: nrs. 3, 23, 25, 28, 30, 81, 113. *Gebeden bij de*

⁴ Bij verwerven was het handschrift ongefolieerd.

⁵ Door het ontbreken van dit blad zijn de teksten van psalm 101 en 129 onvolledig overgeleverd, terwijl waarschijnlijk ook de inleidende "oracie" op de zesde boetepsalm weggevalen zal zijn.

⁶ C.-M. BRIQUET, *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*. A fascimile of the 1907 edition, ed. A. STEVENSON, IV, Amsterdam, 1968, nr. 8622.

⁷ Zie de lijst der initia *infra*.

⁸ De nummering van de gebeden is door ons aangebracht.

H. Communie: nrs. 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53. *Gebeden na de H. Communie*: nrs. 54, 55. *Gebeden na de H. Mis*: nr. 32. *Gebeden op het kerkhof*: nrs. 85, 86. *Mariagebeden*: nrs. 45, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74. *Gebeden t.g.v. Kerstmis*: nrs. 73, 76. *Gebed tot de H. Jozef*: nr. 75. *Gebeden tot mannelijke heiligen*: nrs. 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100. *Gebeden tot vrouwelijke heiligen*: nrs. 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109.

Naast de vele korte gebeden, zijn er ook enkele uitgebreidere zoals: *Dat Croenken des Loefs* van Jacobus van Gruitrode (fol. 195v tot 215v, nr. 58 in bovenstaande reeks; zie afb.). Dat het tot de verkorte redacties behoort, blijkt uit het feit dat alle verwijzingen naar de auteurs aan wier werk werd ontleend, ontbreken. De auteur, Jacobus van Gruitrode, wordt verder in de titel ook niet genoemd. Dank zij de genoemde publikatie van Dr. Jan Deschamps kon ik deze tekst identificeren.

Andere auteurs die in dit handschrift voorkomen, zijn de heiligen Ambrosius, Augustinus, Bernardinus, Bernardus, Gregorius, en Thomas van Aquino⁹. Daarnaast zijn er ook nog anonieme teksten, toegeschreven aan Henricus Suso.

Het handschrift heeft geen kalender (wat trouwens voor een gebedenboek niet zo uitzonderlijk is); ook de Litanie van Alle Heiligen ontbreekt.

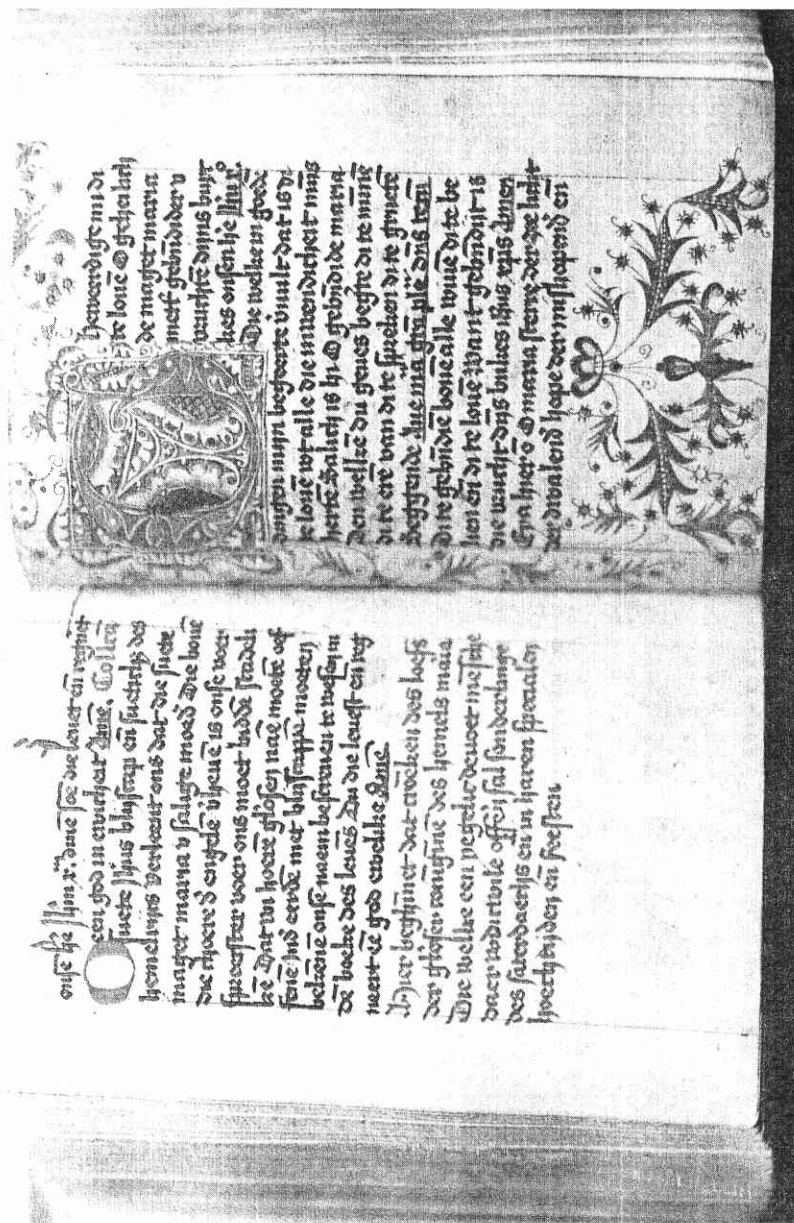
GESCHIEDENIS

Enkele malen ben ik in de tekst op woordgebruik gestuit waaruit op te maken valt dat het handschrift (door een vrouw?) voor vrouwen werd geschreven; zo bijvoorbeeld op fol. 246r: "Wes voer mi arme sunderynne een ewige bidster ende bidt uwen lieuen soen voer mi ende voer alle mijn vrienden. O Maria hoert dit gebet oetmoedelijc, ontfange my arme mensche want ic een crancke sundersse ben, beleet met voel becoringen mijns leuens". Betreffende het klooster waar dit gebedenboek is ontstaan of waar het in gebruik was, geef ik een paar aanwijzingen ten beste. Ten eerste begint het handschrift met de "seuen psalmen van penitencien", die volgens de titel worden ingeleid door "oracien" aan de "heilige leraar sint Augustinus" toegeschreven, zoals dit ook het geval is met het afsluitende gebed¹⁰. Vervolgens staat op fol. 274r: "Hier begint een gebet van onsen heiligen ende gloriosen vader Sunte Augustinus. (Inc.) WEest ghegruet heilige vader Augustinus leere licht ende fundament der ghemeynre heiliger kercken, etc."¹¹. Uit het bovenstaande is voorzichtig op te

⁹ Onderzoek zal moeten uitwijzen of deze teksten terecht aan de genoemde auteurs zijn toegeschreven.

¹⁰ Vgl. M. MEERTENS, *De godsvrucht in de Nederlanden*, VI, [Antwerpen & Nijmegen], 1934, p. 73-74, nr. 23 en p. 169, nr. 28 (Historische bibliotheek van godsdienstwetenschappen).

¹¹ Niet in M. Meertens.

Afb. — Jacobus van Gruitrode, *Dat Croenken des Loeffs*. - 's-Hertogenbosch, Verzameling J. W. M. Schellekens, f. 195v-196r.

maken dat het wellicht om een vrouwenklooster gaat dat de regel van Augustinus volgde.

Aan welke heilige dit klooster toegewijd was, is een andere vraag. Aangezien de litanie ontbreekt, zullen de heiligengebieden moeten worden nagegaan. Van fol. 241v tot 243v is een gebed opgenomen, getiteld: "Hier beghinnet een goet ende deuoet gebet totter glorioser suuere maget Maria der werdiger moeder gods Ende totten heiligen apostel sunte Johannes evangelist die daer beschermt was metten priuilegium der reynicheit etc."¹²; aan het eind, na "Amen" staat er geschreven: "Bidt voer ons heilige meecheden Maria ende Johannes". Verder komt op fol. 276v-277r een gebed voor, opgedragen aan de H. Johannes de Evangelist onder de titel: "Een gebet van sunte Johannes euangelisten den h. apostel" met het incipit: "O Johannes apostel ons heren Jhesu criste, spiegel der reynicheit ende bescouwer der heiliger drieuoldicheit; bescerme ende behoet my in dinen dienst. O hemelsche man, stuert dijn gebet voer mi totten here dat hij mijn herte wil verlichten ende mijn gedachten op richten tot hem want ic hope dat ic ouermits dijne hulpen, du die mijn patroen biste, behouden sal bliuen etc."¹³. Mag de veronderstelling geuit worden dat het klooster toegewijd was aan de H. Maria en Sint Jan de Evangelist? Op dit moment is het beslist te gewaagd om een bepaald klooster aan te wijzen dat aan beide heiligen was toegewijd; eerst zal een indringend onderzoek naar het dialectgebruik in dit handschrift moeten worden ingesteld, alvorens een verdere uitspraak te doen.

BESLUIT

In de nabije toekomst hoop ik meer uit dit uiterst interessante gebedenboek te kunnen meedelen, met betrekking tot de identificering van de teksten, de context waarin het moet geplaatst worden en het codicologische onderzoek.

*Initia van het gebedenboek*¹⁴

- [fol. 1r] O Du heilige vader, almachtige god, ontfanct ouermits dinen heiligen sone, onse here jhesum cristum Ende ouermits den heiligen geest ... [1]
 [fol. 13v] O Almechtich ewich god, die herscappie heuet ouer leuende ende ouer doode, geueerdicht v te ontfangen dese heilighe psalmen ... [2]
 [fol. 14v] O Almoeghende vader inder godheit, Oerspronck ende fonteyne alre wijsheit ... [3]
 [fol. 18r] O Heere jhesu criste, milde sloteldrager der verborgenre scatte der onbegriepeliker rijcheit gods ... [4]

¹² M. MEERTENS, *o.c.*, VI, p. 17, nr. 6.

¹³ *Id.*, *o.c.*, VI, p. 91, nr. 20b.

¹⁴ De interpunctie is gemoderniseerd; de nummers tussen de rechte haken verwijzen naar de rubriksindeling (cfr. *supra*).

- [fol. 56r] O alre liefste vader, siet aen dinen enigen soen die soe wrede pijn om mij geleden heeft ... [5]
- [fol. 59r] Eya, ewige wijsheit gods, genadige here ihesu criste, Ic vermane di van alle mijnre herten, alle des lijdens, anxtes ende weemoedicheit die gij leet om mijnen wille ... [6]
- [fol. 79v] O Jhesu, mijn mijnne, mijne sueticheit, mijn hope, mijn salicheit ende mijn troest ... [7]
- [fol. 90r] Ghegruet sijtstu, mijn ewige salicheit, O du lieue here ihesu criste, wes ghegruet ... [8]
- [fol. 98r] O Jhesu doet my di mijnnen vuerichlic, sueticlic, wijselic ende sterckelic ... [9]
- [fol. 101r] O, Lieue here Jhesu criste, sinct mij in die diepheit dijnre heilige wonden ende vergheuet mi alle mijn sunden ... [10]
- [fol. 101v] God gruet v heilich aenschijn ons verloesses in welken dat blincket die gedaente des godliken lichtes ... [11]
- [fol. 103r] Weest gegruet O keyserlike hoeft mijns liefs heren Jhesu cristi, mijns gesontmakers, ontsienlic bouen alle moeghentheit ... [12]
- [fol. 104v] O Goede Jhesu, O suete Jhesu, O Jhesu soen der maget maria vol ontfermherticheit ende waerheit ... [13]
- [fol. 106r] O Lieue here Jhesu cristi, saechtmoedich lam gods//Ic dijn arme creatuer gruet dijn alre heilichste wonde ... [14]
- [fol. 107r] O vader, soen ende heilige geest, drie in personen mer een god ouerscheyden ... [15]
- [fol. 108r] Ick beuele mijnen doot inden alren bittersten doot mijns liefs heren Jhesu cristi ... [16]
- [fol. 109r] O Lieue Here Jhesu cristus, des leuendigen gods soen, Ic bid v inder alre hoechste mijnnen ... [17]
- [fol. 110r] Here inder cracht daer alle die heilige scrift van dijnre ewiger wijsheit is wt gevloeten, Inder seluer cracht moet ic di huden lesen ende beden in gods namen. Amen. etc. ... [18]
- [fol. 116v] WEest ghegruet, heilige vijf wonden mijns lieuen heren ihesu cristi, fonteynen des leuens ... [19]
- [fol. 117v] O Milde, barmhertige, hemelsche vader; ontfanct mi dijn elleyndige kijnt, huden ende in mijnre lester noet ... [20]
- [fol. 118v] O Here Jhesu criste, om dier mijnnen wille dat gij v hebt laten besnijden om ons arme sundaren ... [21]
- [fol. 121v] O doepe mij alle dage seuenweruen in den werden lijden ende bloede ons lieuen heren Jhesu cristi ... [22]
- [fol. 122v] O Alre barmhertichste god, hemelsche vader, sich hier dinen enigen soen dijns vaderliken herten in onser menscheit ... [23]
- [fol. 123r] O goede Jhesu, ewige mijnne, te werdicheit dat alle v leuen heeft geweest druck ende lijden, pine ende arbeit, ... [24]
- [fol. 123v] O Heilige vader, Inder enicheit der minnen, daer gij uwen soen ewelic mede gemijnt hebt, ... [25]
- [fol. 124r] O lieue here Jhesu criste, nv begheer ic tot deser tijt v heilige hoeft te grueten dat voer mi, arme creatuer, is doerwont met scerpen dornen ... [26]
- [fol. 126] Weest ghegruet, O alre heilichste stat gods; Di moet gebenedien die heilige drieuoldicheit ... [27]
- [fol. 126v] O Lieue here Jhesu criste, Ic aenbede dijn heilich lichaem dat huden ouer alle die werelt geconsacreert wordt ... [28]

- [fol. 127v] O Here Jhesu criste, almechtich ewich god, gij die dat alre heilichste vleesch ontfaen hebt vanden lichaem der glorioser maget marien ... [29]
- [fol. 128r] O Here Jhesu criste, doer den stillen wil die geschieden, doen v edel menscheit waert gestilt van bitterheit des doots, ... [30]
- [fol. 128v] Ick bidde di, mijnlike here Jhesu criste om dier mijnliker mijnnen wille, daer du dat menschelike geslechte mede mijndes ... [31]
- [fol. 129v] O Lieue here Jhesu criste, alle dijn heilige leuen ende verdienten offer ic di met deser missen ... [32]
- [fol. 130r] Een mensche die reyne van allen smetten der sunden begeert te wesen ... [33]
- [fol. 131r] EERE, Loff ende danckaerheit sij di, hoege coninc voer desen alren heilichsten auont die du seluc begaeste in den hemelrijke met alle der engelenscharen ... [34]
- [fol. 132r] O Alre Hoechste priester ende gewaer biscop die v seluen hebt geoffert god den vader een puere ende een ombesmette offerhande inden autaeer des cruceu ... [35]
- [fol. 134v] O Alre sterckste ende hoechste mijnnaer, O vergheuer der sunden ende onsluter der hellen, ... [36]
- [fol. 136r] Weest gegruet alre heilichste ende alre suetste godlike lichaem dat wort onthouden inden heiligen sacrament, met mijnen lippen belie ic di ... [37]
- [fol. 137v] Weest ghegruet, here Jhesu criste, woert des vaders, der maget soen, lam gods, salicheit der werelt, ... [38]
- [fol. 138v] Ic aenbede v verborgen waerheit die hier schuyls onder dese figure, ... [39]
- [fol. 140v] O Lieue here Jhesu cristi, Ic sculdich ende sundich mensche, niet goets vermoedende van mij seluen ... [40]
- [fol. 143r] O Mijn verharde ende mijn besloeten herte, open di teghen dinen scepper ... [41]
- [fol. 143v] O Du leuende vrucht, du suete drueue van cyper, inden wijngaerde van engaddi ... [42]
- [fol. 144v] O Alre suetste Jhesu, wassche mi nv ende reynige dat aensichte mijnre sielen metten edelen roeswater ... [43]
- [fol. 146v] O sueticheit der minnen ende mijnne der sueticheit, mijn herte moet dij eten ... [44]
- [fol. 147r] Ic bidde di, edel coninghinne maria, doer die vroude daer dijn heilige herte mede veruult waert ... [45]
- [fol. 147v] O here Jhesu criste, ic en ben niet werdich dat ghi coemt in mijnen sundigen lichaem ... [46]
- [fol. 148r] Die heilige werdige lichaem ons heren Jhesu cristi behuede mijn siele ende mijn lijf in dat ewige leuen Amen ... [47]
- [fol. 148r] Heere, verenige mij met di na dinen loue ende werke in mij alle goede wercken ... [48]
- [fol. 148r] Heer, alsoe als du wares gewont aen die calumpne ende aenden cruce, soe wonde mij, here, met dijnre minnen ... [49]
- [fol. 148r] Gaet in mijn siele, ewich leuen, ewige sueticheit, ewige sadicheit, O du ouerste heilicheit ... [50]
- [fol. 148v] O alre suetste here Jhesu criste, Maect mij droncken metten genuuechliker fonteynen dijnre heiligen sijden ... [51]
- [fol. 148v] Ic offer dij, O hemelsche vader, dinen mijnliken enigen soen inder seluer mijnnen, alsoe gij en ons gegeuen hebt ... [52]

- [fol. 149r] Ic dancke di, O alre goedertierenste here Jhesu criste, dattu mi hebste vercoren deelachtich te werden ... [53]
- [fol. 149v] Sijt willecoem, vader mijn, sijt willecome, brueder mijn, Sijt willecoem, alre liefste vriend ... [54]
- [fol. 151r] O Alre suetste here Jhesu criste, scepper ende verloesser alre creaturen, ewige salige spijsse dijne gelouigen, broet der engelen ... [55]
- [fol. 153r] O Alre claerste ende edel moeder ons heren Jhesu cristi, goddienstige Joncfrou heilige maria ... [56]
- [fol. 153v] Ic bughe mijn knijen voer die werde maghet maria op dat sij ons gheue vander volheit hoere gracen, crachte ende ynnicheit des herten te volbrengen dit gebet. Amen. ... [57]
- [fol. 196r] GHeweerdige mi di te louen, O geheilichde maget maria, metter gebenedider vruchten dijns buyckes onsen here Jhesu cristo ... [58]
- [fol. 216r] O Vrouwe Maria almechtich, inder verbolgentheit gods en verhenge ons niet ewelic verdoemt te werden noch in sinen toern inden veghevuere tijtelijc gepincht ... [59]
- [fol. 229r] O Vrouwe maria, verhoert mijn gebet ende mijn ropen come tottij, Ende en wilt niet van mij keeren dijn heilige aensicht ... [60]
- [fol. 233v] O Maria, moeder ende maget, om dat elleyndige ende anxtelike verscudden ende beuen ... [61]
- [fol. 237v] O Coninginne des hemels, verblijt v blinckende dageraet, wtvercoren bruyt gods inder engelscher grueten ... [62]
- [fol. 240v] Verblijt v maria, gloriose coninginne der engelen, Want die ouervloedicheit dijne glorien alleen gaet bouen alle die glorie der heiligen ende der engelen ... [63]
- [fol. 242r] O Onbeulecte ende ewelike gebenedide, die men nyemant geliken en mach, Maria, moeder gods ... [64]
- [fol. 243v] O Gloriose vrouwe, alre heilichste maget maria, Ic beuele huden inden scoet uwer goedertierenheit mijn siele ende mijn lichaem ... [65]
- [fol. 245r] O Alre goedertierenste Joncfrouwe maria, een moeder der weesen, een troesterijne der bedroefder herten ... [66]
- [fol. 245v] O Onbesmette maget maria, moeder ons heren Jhesu criste, verblijt mij, O maria, ... [67]
- [fol. 246r] IC beuele di, alre suetste Joncfrouwe maria, mijn siele ende mijn lijf huden in desen daghe ... [68]
- [fol. 246v] O Gloriose vrouwe, coninginne der blijschappen, O fonteyne der goddiensticheit ... [69]
- [fol. 247v] GHegruet sijstu, hoege edel fonteyne, maria, moeder der barmherticheit die altoes wtuloyet met genaden ... [70]
- [fol. 248v] O Edel coninginne des hemels ende reyne maget maria, moeder alre barmherticheit ende mildicheit ... [71]
- [fol. 252r] Ic bidde di, O suete reyne, suer ende onbesmette maget maria, Doer die groete genade die di god ghegeuen heeft ... [72]
- [fol. 255v] IC gruet di, alre scoenste, suuerlicste ende begheerlicste kijndekijn Jhesus ... [73]
- [fol. 256r] IC gruet di, O heilige oetmoedige coninginne, O scone rose, O alre suetste moeder ende maget maria ... [74]
- [fol. 256v] O Heilige ende gloriose patriarcke, eerwerdige voetster vader ihesu, heilige Joseph ... [75]

- [fol. 257r] O fonteyne der goedertierenheit, wie heeft di daer toe gedwongen dattu aen hebste genomen die doexkens onser armoden ... [76]
- [fol. 257v] O Heere Jhesu criste, Ic bidde v inder hoechster minnen dattu dijn teeder Jonghe bloet soe vroeck wstorttet ... [77]
- [fol. 260v] DAt Ierste pater noster offer ic v, lieue heer, ter eren ws heiligen leuens ... [78]
- [fol. 262v] DAt Ierste pater noster offer ic v, lieue here, ter eren der cracht ende moegentheit ende der glorien uwer heiliger verrisenis ... [79]
- [fol. 263v] O Ontfruchtighe, verscrickelike god, daer die arme sielen voer verscricken ende beuen ... [80]
- [fol. 267v] O Heere Jhesu criste, soen des ewighen vaders, In die weerdige verdienten dijne menscheit ... [81]
- [fol. 269r] O Here Jhesu criste, fonteyne alre wijsheit ende doechden, Ic bidde dijn ynnichlijc ... [82]
- [fol. 269v] O Here Jhesu criste, waerachtige god, verrijsenisse der dooden ende een leuen der rechtuerdiger ... [83]
- [fol. 271v] VAdere, loff ende dancke, soe moetti hebben alle des gebenediden goets dat gij ons deedt ... [84]
- [fol. 273r] Ghegruet sijt alle gelouige sielen, der welker lichamen hier ende op allen steeden in cristo rusten opter eerden ... [85]
- [fol. 273v] Ghegruet sijstu, salige wonde ter rechter hant mijns gods ende mijns gesontmakers ende behouders ... [86]
- [fol. 274r] WEest ghegruet, heilige vader Augustinus, leere licht ende fundament der ghemeyne heiliger kercken ... [87]
- [fol. 275r] GODE gruet v, edel doeper, ons heren voorganger, gods middelaer der h. driuoldicheit ... [88]
- [fol. 276r] O Coninc Jasper, coninc Melchior, Coninc balthasar, Ic bid v doer v heilige sunderlinge namen, ... [89]
- [fol. 276v] O Johannes, apostel ons heren Jhesu criste, spiegel der reynicheit ende bescouwer der heiliger driuoldicheit ... [90]
- [fol. 278r] NEyge die oren dijne goedertierenheit tot mijnre bedinghen, heilige, weerde apostel Sunte peter ... [91]
- [fol. 279r] O heilige apostel gods, Sunte pauwels, een wtuercoren vat cristi, Ic bidde dijn ... [92]
- [fol. 279v] O Heilige stephane, leuite ende Ierste martelaer, wes mijn bedinge teghenwoerdich ... [93]
- [fol. 280r] GODE gruet v welrukende, bloyende rosen des godliken prieels, God gruet v duerbaer peerlen des hemelschen paradijs ... [94]
- [fol. 281r] O Heilige martelaer cristi, Sunte herassime, die opten sonnendach totter doot geoffert wordeste gode ... [95]
- [fol. 282r] O Heilige, onuerwijnlike ridders tien duser Ende alle gij martelaren gods ... [96]
- [fol. 283r] GODE gruet v, luchtende lampe, ontfunct vanden vuere der godliker mijnnen, gloriose heilige leere Jheronimus ... [97]
- [fol. 284r] O Bernende lampe in doechden, O spiegel der reynicheit, O scencker der douwes der barmherticheit ... [98]
- [fol. 285r] O Heilige vader, Sunte francisse, gloriose Jheronime Sunte Augustinus, Sunte bernardus, Sunte nycolaes, Sunte martijn, Sunte pauwes, deerste hermit, Sunte anthonius ende alle ghij gloriose confessoren ... [99]

- [fol. 285v] GOd gruet v mijnlic, mijn heilich engel, claer blinckende sterre, duerbaer peerle, ... [100]
- [fol. 286v] DAT rijck der hemelen ende alle die genuechte des paradys heb ic vercreghen doer die vruchte mijns lichaems ... [101]
- [fol. 287v] O Oetmoedige maget, edele Joncfrouwe Sancta gertruydis, onsprekelic van goedertierenheit ... [102]
- [fol. 288r] Sijt ghegruet, edel maget ende martelarsse cristi, katherina, wtuercoren dochter gods ... [103]
- [fol. 289v] O Suuer lelie ende scoen bloyende rose ende martelarsse, salige bruyt cristi, sancta barbara ... [104]
- [fol. 289v] WEest ghegruet, heilige maget, sancte Cecilie, sterre des lichts alle der werelt ... [105]
- [fol. 290v] Ghegruet sij di, blinckende margrieta, Ghegruet si di, scone bloyende rose ... [106]
- [fol. 291v] O Bloemen der roesen ende lelien der dalen, O preciose martelaren ende onverwijnlike margrietten ... [107]
- [fol. 291v] WEest ghegruet, O lichtende lampe der werelt ende verblijde di in cristo, O seer blinckende peerle ... [108]
- [fol. 292v] O Heilige teghenwoerdige patronersse, Ic bidde v, gaet totten here, den almachtigen god ... [109]
- [fol. 293v] O Ghi, duerbaer costelike Wonden Jhesu, sunderlinge teeken der ouerster minnen, Vol van godliker sueticheit ... [110]
- [fol. 298v] HEre, du salste mijn lippen op doen. Etcetera. God wil dencken in mijn hulpe etcetera. Glorie si den vader ... [111]
- [fol. 304v] HEere, wi aenbeden dijn cruce ende wij gedencken dijnre glorioser passien, Ontferme di onser ... [112]
- [fol. 307v] O Alre suetste here Jhesu criste, doer die eer ende werdicheit dijns ghebenediden lichaems, Soe ... [113]
- [fol. 309r] Dat ierste pater noster spreke ic di, lieue here, ter eren alle der voetstappen die gij ye gheginct op eertrijcke ... [114]
- [fol. 310v] DEen Iersten pater noster vermane ic v, lieue here, ter eren der pinen die gij leet van den witten donredach ... [115]
- [fol. 310v] Ick dancke di, lieue here des heiligen suchters, dattu suchtes, doe du ginges wter stat van iherusalem ... [116]
- [fol. 312r] O Suete Jhesu, fonteyne alre gracen, want alle genade ende aflaet wt dinen gebenediden wonden gevloeten is ... [117]
- [fol. 312v] O Hemelsche vader, metter begheringhe alre geloeuiger menschen, soe beuele ic v dese sake inder ordinerings dijns vaderliken herten ... [118]
- [fol. 313r] DEs saterdaechs voer palmen was ons here een mijnlic gast in symons huys Ende doen quam maria magdalena ende salfdn ons heren voeten. Des sondaechs ... [119]
- [fol. 314v] Totter metten tijt salmen bedencken ons heren elleyndige geboorte Ende dat hi geuangen waert vanden ioden ... [120]
- [fol. 315v] O Ghemijnde siele, du sult dij enich houden dinen brude-gom Jhesum ende gheerne alleen wesen ... [121]
- [fol. 316v] Die abt Johannes seit: O gij Jonge lude, laet ons vuerichliken arbeiden ende wackerliken loepen ... [122]

Résumé

Cet article traite du vingt-huitième manuscrit, contenant le texte en moyen néerlandais *Dat croenken des loefs*, ainsi que des oeuvres de Jacques de Gruitrode, St-Bernard, St-Bernardin, St-Augustin, St-Ambroise et St-Thomas d'Aquin, et une œuvre anonyme attribuée à Henri Suso. Selon toute vraisemblance, ce livre de prières de 317 feuillets a été écrit pour une soeur de l'Ordre de St. Augustin, tandis qu'il provient d'un couvent qui était probablement sous le patronage de la Sainte Vierge et de St. Jean l'Évangéliste. Le manuscrit fait partie d'une collection privée et ne porte pas de cote